



**VARDER LANGS BISPEVEIEN:** Kart over strekningen Særebakken i Eidfjord til Smettbak i Hol på den Nordre Nordmannslepa/Bispeveien. På kartet er det tegnet inn flere av vardene over vidda. Trolig er flere av vardene bygget mellom år 1100 og år 1600.



**BISKOPSVARDEN:** Restene av Biskopsvarden ved Skiftesjøen, trolig bygget en gang mellom år 1100 og år 1600. Her hvilte Biskopen på sin ferd over vidda. Stedet lå på vannskillet mellom øst og vest. Her var det at biskopene skiftet skyssmannskaper. Varden er avmerket på kart fra 1600-1700 tallet.

varde. Derfra over Halnetungen på 1200 meters merket. Langs veien frem mot Kreckja elven – «Krecken Elf» – til vadet mellom Vesle Kreckja og Heiningen. Videre mot Nordlægeret som ligger i hallet opp mot Kreckjaheia, over denne og ned til vadet i Grøna – «Grøn Elf». Nordlægeret er også omtalt som «Kreckjahallet Bod».

Etter kryssing av Grøna fortsatte bispeveien nordøst mot – og over – Monsbuheia retning Berhellerbotn. Derfra gikk veien ned mot Lakaset hvor det også var satt opp en varde.

Vi er nå kommet til Usteberget hvor veien går under dette på en oppbygd vei. Denne veien har også i uminnelige tider vært nyttet som bufarvei. Fra Ustebergstølen fortsatte bispeveien videre retning Smettbakstølen. Gamle kilder forteller at nettopp her sto den første varde på fjellveien.

Vi begynner nå og nærme oss Hol. Først passerer Øyestølen, deretter over Såball og frem til Myljo Tufto som i eldre tider ble benyttet av langveisfarende. Etter som vi nå nærmer oss Geilo er fjellreisen snart over. Etter at biskopen – ifølge kildene – hadde kvittert for kirkeregnskapet på gården til kirkevergen i Kvisla, fortsatte følget nedover i Hallingdal.

#### Vardene

Langs bispeveien fantes det oppsatt en rekke store og kraftige varder. Dette bekreftes av de nevnte 1600 talls kart.

Trolig er flere av vardene satt opp etter offentlig foranstaltning. Når tid de er satt opp er vanskelig å ha en mening om, men trolig kan det være alt fra år 1100 til år 1600.

Vardene som er omtalt her er varden på Særebakken, Hammers varde,

Biskopsvarden ved store Skiftesjøen, varden i Skulevika og Halnevarden. Men det finnes flere. Videre østover finner vi flere varder på Halnetungen og over Monsbuheien ned mot Laka sæter og Smettbak. Alle vardene ble påvist av meg i perioden 1984–1988. Arkeologer (i 1986) mener at påvisningen min av vardene er et viktig nytt kildemateriale til forståelse av de gamle ferdselsveiene på Hardangervidda.

#### Vardevandring

Arkeolog Ellen Anne Pedersen, Buskerud fylkeskommune skriver i en e-post oktober 2011 til Eidfjord Historielag etter en vardevandring jeg ledet:

«Både «Hammers varde» og «Biskopsvarden» har kraftige fundament som viser at de en gang både har vært større enn de er nå (i basen) og at begge har hatt en tilnærmet kvadratisk grunnplan. Fundamentene var på begge steder sterkt overgrodd, og dette er det viktigste argumentet som taler for høy alder. På nordsiden av Hammers varde og i ly av denne har det dessuten dannet seg en liten opphopning, trolig består den av jord-, sand- og gruspartikler som i årenes løp har havnet der ved hjelp av rennende vann, regn og vind. Her vokser det nå gras, til forskjell fra omgivelsene som enten er bart fjell eller sparsom lyngvegetasjon. Denne opphopningen, som høyst sannsynlig er dannet etter at varden kom på plass, tyder også på en viss alder. I begge varder er det brukt et utvalgt byggemateriale av ganske store og temmelig jevnstore steinblokker – helt ulikt varder langs stier som er merket i moderne tid.

Fellestrekk i oppbygging og siktelinjen mellom de to vardene taler for at de hører sammen i et felles veisystem. Hammers varde henvender seg mot et svakt men synlig gammelt slep, og dette sleetet kan følges mer eller mindre sammenhengende i terrenget videre vestover.

Strengt tatt er det umulig å datere et kulturminne bare ved besiktning, men disse vardenes fundamenter har avgjort et «gammelt» preg. Dette er et avgjørende trekk, for bilder av vardene fra begynnelsen av 1980-årene antyder at de er rekonstruert og rettet opp noe siden den gang.

På grunn av beliggenheten kan vi slutte at de neppe har noe med 1700-tallets oppmålingsvirksomhet å gjøre, i alle fall kan Hammers varde ikke ha inngått i et slikt system, siden den ligger så lavt i terrenget, og sannsynligvis ikke Biskopens varde heller.

Per Bremnes' gjennomgang av skriftlige kilder og gamle kart viser at det utvilsomt har eksistert en Biskopsvarde, som kan ha fungert som skiftsted/skyssted for hester og reisefølge for biskopen på vei fra Eidfjord til Hallingdal. Tilsvarende Biskopsvarde/skyssted er beskrevet av Oslo-bispen Jens Nilsson på fjellet mellom Rollag og Tinn prestegjeld. «Biskopsvarden» ligger nettopp ved Skiftesjøen, på vannskillet mellom vest og øst, og navnet kan ha en dobbel betydning – skiftet kan speile både vannskillet og en tidligere grense mellom Eidfjord og Ål.

PER BREMNES



**LAKASETVARDEN:** Varden på Lakaset. På bildet ser en at varden dessverre er blitt «restaurant» i toppen. Varden er trolig den nest siste av vardene mellom øst og vest mot Hol. Siste varde skal angivelig ha stått på Smettbak.